

LÆRINGSMÅL

- Eleven kan formulere og udarbejde argumenter for og imod en historisk problemstilling med afsæt i udvalgte kilder.
- Eleven kan udlede forklaringer på historiske forhold ud fra historiske scenarier.

CASE: NATIONALMUSEET

Nationalmuseet er Danmarks største kulturhistoriske museum. Museet formidler historien og ønsker at give alle danskere kendskab til og ejerskab for kulturarven og historien gennem læring, involvering og oplevelser. Museet forsøger samtidig at løse fortidens mysterier. Når der fremkommer nye, spændende fund fra fortiden, er dette brikker til det store puslespil, som forskerne lægger, når de skal forstå, hvad der er sket i historien. Nogle gange kan disse nye fund betyde, at historien skal skrives om ...

MYSTERIET OM KVINDEN FRA DJURSLAND

Vi på Nationalmuseet er nu i gang med at udforske et moselig, der er næsten 2000 år gammelt. Der hersker en del mystik omkring denne kvinde. Hvem var hun? Hvor kom hun fra? Hvorfor døde hun? Blev hun myrdet? Blev hun ofret? Eller noget helt andet? Dette er en gåde, der endnu ikke er blevet løst, så derfor har vi brug for din hjælp!

For at finde frem til svarene på disse spørgsmål, må vi bruge vores viden om tiden, de ting, der lå ved hendes side, da hun blev begravet og en række andre kilder fra den tid. Vi kommer aldrig til at vide med sikkerhed, hvad der er sket, men vi skal forsøge at komme så tæt på sandheden som muligt. Det handler med andre ord om, at du gennem kildematerialet finder frem til, hvad der med størst sandsynlighed er sket.

Nationalmuseet arbejder med nedenstående tre bud på, hvem hun var, og hvad der var sket:

1. Kvinden blev slået ihjel og kastet i mosen for at skjule liget.
2. Kvinden var ikke værdifuld for sit samfund og blev kastet i mosen som et offer til guderne.
3. Kvinden var værdifuld for sit samfund og blev anbragt i mosen som et offer til guderne.

OPGAVE

Din opgave er:

- Se videoen med Nationalmuseets formidlingsinspektør Andreas Tolstrup ved at søge på linket vimeo.com/284701103.
- Læs kildematerialet om Kvinden fra Djursland, som du finder til sidst i dokumentet.
- Find i kildematerialet argumenter for og imod hvert af de tre bud.
  - Hvis du finder argumenter **for**, at Kvinden fra Djursland blev slået ihjel og kastet i mosen for at skjule liget, skriver du dette i nedenstående tekstboks.
  - Hvis du finder argumenter **imod**, at Kvinden fra Djursland blev slået ihjel og kastet i mosen for at skjule liget, skriver du dette i samme tekstboks.

Det samme gør du i tekstboksene under de andre to bud.

Kvinden blev slået ihjel og kastet i mosen for at skjule liget.

Kvinden var ikke værdifuld for sit samfund og blev kastet i mosen som et offer til guderne.

Kvinden var værdifuld for sit samfund og blev anbragt i mosen som et offer til guderne.

- Hvilket af de tre bud vurderer du, er mest sandsynligt? Sæt kryds.

- ☐ Kvinden blev slået ihjel og kastet i mosen for at skjule liget.
- ☐ Kvinden var ikke værdifuld for sit samfund og blev kastet i mosen som et offer til guderne.
- ☐ Kvinden var værdifuld for sit samfund og blev anbragt i mosen som et offer til guderne.

Kvinden fra Djursland

Nedenfor vil du møde uddrag fra udvalgte kilder. Læs kilderne grundigt for at finde ud af, hvad der er sket med Kvinden fra Djursland. Notér, hvad der argumenterer for hvert af de tre bud i kilderne, og hvad der argumenterer imod. Husk, at kilderne kan modsige hinanden.

Udødeliggjorte i mosen

Mennekeofringer fra den yngre stenalder kan sættes i forbindelse med bøn eller tak for landbrugsmæssig succes, fordi samfundets fremtid var afhængig af netop det. Derfor foregik også børneofringer, for et mere kostbart offer kan man ikke forestille sig. Det er dog vanskeligt at underbygge, hvem de ofrede var. "Man kunne formode, at børn ligesom voksne, som kærligt blev lagt i en grav, hører til kategorien af uskyldige, at personer, hvor hænderne er blevet bundet sammen, var krigsfanger, og at personer, som er svært mishandlet, havde overtrådt de sociale spilleregler. Og når mennesker, som i socialt henseende ikke var perfekte, blev ofret, kom måske også mennesker, som viste legemlige ufuldkommenheder, i betragtning. Der er fundet lig af personer med mere eller mindre alvorlige afvigelser."

Kilde: van der Sanden, W. (1996). *Udødeliggjorte i mosen. Historier om de nordvesteuropæiske moselig* (s. 178-179). Amsterdam: Batavian Lion International.

En fremtid for moseligene?

"De døde - i vores tilfælde moseligene - fortæller altså faktisk en historie, men det er åbenbart ingen entydig historie. [...] Man kan nu engang ikke se på et moselig med en løkke omkring halsen, om vedkommende er straffet for en forbrydelse, ofret til guderne eller simpelt hen myrdet, hvor længe man end undersøger legemet. Alle slags fænomener er i princippet modtagelige for mange slags forklaringer. Tag for eksempel maveindholdet. Hvis vi fra alle moselig skulle kende sammensætningen af det sidste måltid, og det skulle vise sig, at der ikke kan genkendes et mønster, så ville tilhængere af strafteorien dermed have påvist deres ret: ser du, der er ikke noget rituelt ved det! Modstanderne vil anføre, at det også kunne betyde, at ofringerne ikke fandt sted på faste tidspunkter af året, men på tidspunkter, hvor der var tale om en krise: altså kriseritualer. Ved fortolkningen af moseligene skal sammenhængen levere de vigtigste anvisninger. Og denne sammenhæng tyder på, at moserne i den tid ikke blev betragtet som ringere dele af landskabet, men som steder, hvor kon-

takt med guder, ånder og forfædre bedst kunne ske. Offerteorien synes derfor også den mest sandsynlige. [...] Moserne er i løbet af årtusinderne blevet vurderet forskelligt. I lang tid så man dem som en slags adgang til den overnaturlige verden. Moserne var mytisk ladede steder, som blev behandlet med respekt."

Kilde: van der Sanden, W. (1996). *Udødeliggjorte i mosen. Historier om de nordvesteuropæiske moselig* (s. 180-181). Amsterdam: Batavian Lion International.

Danmarks Oldtid. Ældre jernalder og Danmarks Oldtid. Fra stenalder til vikingetid

"I den tidlige jernalder blev ulykkelige mennesker henrettet og kastet i moserne. [...] Hvor mange moselig der er fundet i Danmark, er usikkert, men tallet overskrider i hvert fald 500. Både mænd, kvinder, voksne og børn er fundet nedlagt i de nordvesteuropæiske moser. Vi kender fra Danmark en lille flok af disse mennesker særlig godt: Tollundmanden, Grauballemanden, Ellingpigen, Kvinden fra Djursland, Borremosekvinden og kvinden fra Haraldskær. Alle blev de lagt ud i moserne i jernalderens første århundreder. Nogle af dem var henrettet på mere eller mindre grusom vis, andres skæbne kender vi ikke."

Kilde: Jensen, J. (2003). *Danmarks Oldtid. Ældre jernalder* (s. 323-324). København: Nationalmuseet.

"Kvinden fra Djursland har utvivlsomt været halt, da hun henved hundrede år efter Kristi fødsel blev lemlæstet og dræbt. Hendes venstre ben var så mærkeligt skævt. Engang i hendes yngre år havde det været brækket, men det var vokset forkert sammen. Hun var nu i sin bedste alder, men var blevet frygtelig mishandlet, inden man skubbede hende ud i mosen. Et voldsomt hug med et skarpt redskab havde brudt hendes venstre overarm. Men hugget var ikke gået helt igennem, så selv om armen brækkede, hang den endnu på hendes krop i kødet alene. Voldsmændene havde givet sig tid til at binde armen ind til kroppen med en rem, inden de skubbede hende ud i den gamle tørvegrav. Hun faldt, så hun kom til at ligge i det sorte vand med optrukne ben og overkroppen drejet til siden."

Kilde: Jensen, J. (2013). *Danmarks Oldtid. Fra stenalder til vikingetid* (s. 630-639). København: Nationalmuseet

Mosen – porten til den anden verden

Kvinden fra Djursland er det bedst bevarede af Nationalmuseets moselig. Hun dateres til første halvdel af ældre romersk jernalder, 1. årh. e.Kr., og der er "en vis usikkerhed om dødsårsagen, men formentlig hører hun ligeledes til den gruppe af mennesker, der er blevet dræbt ved strangulering. En del af en uldsnor, der var snoet omkring hendes hår, fandtes nemlig omkring halsen. En anden mulig dødsårsag kunne dog være, at hendes højre arm er overhugget lige under skulderen. Herved kunne døden indtræffe ved forblødning. Der er dog rejst tvivl, om denne overhugning kan anses for medvirkende dødsårsag, idet det ikke udelukkes, at den er foretaget efter dødens indtræden, evt. ved tørvegravningen, hvorved hun blev fundet i slutningen af 1800-tallet. Kvinden fra Djursland hører ikke alene til de allerbedst bevarede moselig. Hun udmærker sig desuden ved at være ikklædt en af de smukkeste og mest velbevarede dragter, der kendes fra Nordens oldtid. [...] Der skal ikke her kommes ind på diskussionerne omkring jernalderens moselig og deres tolkning – hvorfor nogle mennesker, ofte efter en tydeligvis af andre påført ubehagelig død, endte i moserne. Er der tale om ofre, eller er der tale om nedlæggelser af mennesker, der måtte have forbrudt sig mod basale love, eller en kombination? – I øvrigt er der jo ingen sikkerhed for, at alle moselig skal forstås som udtryk for helt det samme, man behøver ikke nødvendigvis at være fastlåst i én tolkning. [...] Lige meget hvad formålet med deres nedlæggelse var, eller deres mulige brøde var, er det fristende at tro, at den gængse sjælelige frigørelse eller frelse blev frataget disse mennesker."

Kilde: Kaul, F. (2003). Mosen – porten til den anden verden. I: L. Jørgensen, B. Storgaard & L. G. Thomsen (red.), *Sejrens Triumf: Norden i skyggen af det romerske imperium* (s. 40-42). København: Nationalmuseet.

Tollundmanden. Gaven til guderne

Om Kvinden fra Djursland, som Nationalmuseet forsker i, skriver Fischer: "På overkroppen bar liget, som var af en kvinde, to skindslag, det ene over det andet – det inderste med hårsiden indad, det yderste, et fornemt stykke, med hårsiden udad. Hun bar et ankellangt ternet skørt af uld. En snor, hvori der sad to revperler, kan være en del af den meterlange snor, som var bundet i hendes hår, og som var vik-

let omkring hendes hals. Indsyet bag yderslaget lå forskellige småting som to tynde lædersnore samt, indpakket i et stykke blære, måske et hårbånd. Et halstørklæde, formodes det, var ført over skulderen og under venstre arm, hvor det var samlet med en bennål.

Undersøgelsesberetningen, skrevet af distriktslæge Steenberg, beskriver, at det inderste slag var fastholdt med en læderrem om livet, der samtidigt bandt den venstre arm fast. Den højre arm var overhugget mellem skulder og albue og lå udstrakt ved siden af liget.

Senere anatomiske undersøgelser har vist, at liget havde et skævt sammenvokset brud på venstre lår, så gangen kan have været haltende. Den overhuggede højre arm er blevet tolket som dødsårsagen – hun døde af blodtab, mente en arkæolog. Selv om huden i dag er trukket tilbage fra brudstedet, viser det næppe, om hugget er tilføjet samtidig med eller før hendes død – eller efter, nemlig ved senere tørvegravning i mosen. En tilsvarende tilbagetrækning af huden kan ses på Tollundmandens venstre fod, som først blev overskåret efter undersøgelsen i 1950 og herefter tørret. De nyeste undersøgelser af Kvinden fra Djursland har ikke kunnet bekræfte, at hun døde af blodtab. Der var andre, mindre alvorlige skader på liget, der kan forklares som opstået ved tørvegravning i mosen. De nyeste undersøgelser kan således ikke fastslå, hvad dødsårsagen var, men snoren, der var viklet omkring halsen, kan antyde en mulig hængning eller strangulering."

Kilde: Fischer, C. (2007). Tollundmanden. Gaven til guderne. Moselig fra Danmarks forhistorie (s. 108-109). Højbjerg: Hovedland.

Grauballemanden – et portræt af et moselig

"Oftring, som omfatter slagtning af dyr og mennesker, er nok den mest dramatiske kommunikation mellem mennesker og den overnaturlige verden og er samtidig den mest gådefulde for os i dag. For jernalderens vedkommende har vi kun de arkæologiske fund at udlede forklaringer fra, og på den baggrund er det vanskeligt at skelne mellem mord, afstraffelse, vold og ofring. I det Gamle Testamente er der beskrivelser af komplekse regler og omstændigheder omkring kultaktivitet og ofring. De, der skrev, var del af samfundet og forstod reglerne. Her beskrives dyrefring, hvor renselse, soning og beskyttelse er hovedårsagen til rituel slagtning. Der fortælles om

kornofre, brandofre og blodofre – alle med forskellige betydninger og omstændigheder. [...] Manglen på pålidelige skriftlige kilder giver ikke vidnesbyrd for jernalderens vedkommende, og vi kan ikke identificere ånderne, men fundene fra våde områder leder os til den tro, at moser og søer med deres guddommelige modtagelighed blev betragtet som steder der indgød religiøs ærefrygt og guddommelig personliggørelse.”

Kilde: Asingh, P. (2009). Grauballemanden – et portræt af et moselig (s. 229-231). Højbjerg: Moesgaard Museum.

Kvinden fra Djursland

Kvindeliget fra Djursland var nedsunket i en mose. ”Hendes højre arm var hugget af, mens den venstre var bøjet ind over brystet. Håret var bundet op med en uldsnor, der var lagt flere gange om hendes hals. Kvinden, der har været ca. 40 år gammel, var lagt i mosen fuldt påklædt. [...] Yderst har hun to kapper rundt om sig, den yderste af fåreskind med pelsen

udad og en bred stribe hvidt gedeskind foroven. Den inderste kappe består af mange sammensyede stykker skind af får, ged og hjort og vender pelsen indad. I denne kappe er indsyet en lomme, hvori der lå en hornkam, et vævet bånd og en snor. Omkring livet har kvinden et 87 cm langt, ternet skørt vævet af hvide og naturligt farvede uldtråde. Et ternet tørklæde dækker hovedet og halsen, det holdes sammen af en nål lavet af en fugleknogle. Både på skørt og tørklæde er fundet rester af farvestoffer. Allerinderst, og nu kun bevaret som aftryk i huden, har kvinden båret en klædning af plantefibre, formentlig fibre af brændenælde, som sikkert har nået hende fra brystet til under knæene. Ved liget blev fundet to ravperler i en snor, som hun kan have haft om halsen. På en af hendes fingre er der spor af, at hun har båret en ring. [...] Til vævning af dragterne er anvendt uld af højere kvalitet end den uld, der blev anvendt i den ældre bronzealder, og mens bronzealderdragterne var af naturligt farvet uld, blev der nu tilsat farvestof.”

Kilde: Nielsen, P. O. (2013). Nationalmuseet – Danmarks Oldtid (s. 162). København: Nationalmuseet.